

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՄԵՆՈՒՄ ԿԻՐԵԿԻ ԵՒ ՀԻՆԴՉԵՐԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԲԱՅԻՍԸ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՓԱՅԼԱԿ“

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր
լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարւանը—1 ռ. 50 կ.
ամսական —35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакція газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍԹԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ՎԱՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Վերջապէս հնչեց այն ուրախ, վաղուց սպասւած լուրը. Վանն էլ ընկաւ և մայիսի 6-ից ընկնում են նրա հետ թիւրքական դարաւոր լծի վերջին ամուր սիւները. փառատուութիւն է այն արիւնալի մղձաւանջը, խորտակում են այն առասպելական դարձած արհաւիրքները, որոնք երկար ու ձիգ տարիներ այնպէս ծանրացել էին ամբողջ հայութեան վրայ. Վանը, այդ պատմական հայ երկիրը, թիւրքահայ ժողովրդի սիրտն և ծովն է կազմում, նրա յոյսերի և ապագայ վերածննդի կենդանին է հանդիսանում: Հասկանալի է, թէ ինչ մտքեր ու սպասելիքներ են ալեկոծում ներկայ մօտենաւոր իւրաքանչիւր հային:

Ռուս յաղթական զօրքերի Վան մտնելը մի նոր շրջան է բաց անում հայ ժողովրդի կեանքում, նոր դարագլուխ կազմում թիւրքահայի քաղաքացիական և կուլտուրական զարգացման ընթացքում: Հայկական հարցն էլ՝ այդ քաղաքական գործեան հանգոյցը՝ այսուհետև ստանում է նոր ուղիներ, նոր հեռանկարներ:

Այլևս անցած, լոկ մռայլ միշտողութիւնների շարքը կըթաղւի այն մարտիրոսագործութիւնը, որ դարձել էր թշուառ տաճկահայի միակ զէնքը՝ եզգի միջոցը, երբ նա Եւրոպայի ազգերին իւր աղեկտուր ձեռքերն էր կարկառում, լալկան խնդիրներ էր ուղղում կեանքի և գոյքի ապահովութեան համար: Կը դադարեն այն մարդկային հեկատոմքները, անլուր կոտորածները, որոնք դարձել էին հայի գոյութեան խայտառակ հոմանիշը: Այլևս չեն երևալ շարան-շարան, ցնցոտիների մէջ պատսպարւած, ծով վշտերի մէջ սուզւած փախստականներն ու

գաղթականները...

Ռուսական քաղաքակրթութիւնը ոտք է դնում իւր նոր նւաճած երկրում. բերում է հետը կեանքի և գոյքի ապահովութիւն, իրաւակարգի տարրեր: Մնում է, որ հայը կարողանայ եւելացի օգտուել այդ բոլորից. իրեն ընդունակ ցոյց տալ իւր ապագայ կեանքի վերաշինութեան մեծ ու պատասխանատու գործում: Թող դարաւոր աւերածութիւնների, բարբարոսների ձեռքերով սփռւած փառաւորների միջից դուրս գայ հայի ստեղծագործող, կուլտուրական ոգին և սկսի մի շինարար գոյութիւն:

ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Իտալիայի մայրաքաղաքից եկած տեղեկութիւններն այլևս կասկած չեն թողնում, որ հասունանում է մի նոր գործողութիւն պատմական այն մեծ դրամայի, որի վկաններն ենք մենք: Եւրոպական բոլոր մեծ պետութիւններից միայն Իտալիան էր, որ մինչև օրս այդ դրամայի կողմնակի դիտողի դեր էր ստանձել: Բայց նա արդէն վաղուց իջել էր խիստ չեզոքութեան դիրքից և եւրոպական պատերազմին նրա մասնակցելու հարցն արդէն վաղուց դարձել էր կրկնակի պայքարի առարկայ: Իտալիայի միջի կուսակցութիւնների ներքին կռիւ և դիւանագիտական մրցման երկու թշնամի բանակներ, որ բաժանւած է ամբողջ Եւրոպան: Այդ պայքարը խիստ սուր և տևողական բնոյթ էր ստացել, յաջողութիւնը փոփոխաբար այս կամ այն կողմը թեւելով: Եւ այդ բոլոր տառամտութիւններն, գերմանա-աւստրիական ինտրիգներին, որոնց զէնք էր ծառայում նախկին մի-նիստը և ազդեցիկ քաղաքական գործիչ Զիլլիտտին, կտրուկ վերջ դրեց երկրի հզօր ձայնը, իտալական ժողովրդի հուժկու կամքը, որ արձագանք էր գտել մամուլի էջերում, հասարակական ժողովներում և մասսայական ցոյցերում: Պէտք է խոստովանել, որ երկրի այդ ձայնը թելադրւած է շիտակ ու առողջ բնազդով: Ինքնական

գերմանիզմի դէմ մղուող կռիւ համաշխարհային, համամարդկային նպատակը, անշուշտ համապատասխան է Իտալիայի ազգային շահերին: Բանը ոչ թէ ստանալիքների այն քանակային տարբերութեան մէջ է, որոնք հնարաւոր էին Իտալիայի համար՝ Աւստրիայի հետ համաձայնութիւն կայացրած կամ պատերազմի դէպքերում, այլ աւելի լուրջ և էական տարբերութեան մէջ: Զեզօքականները միշտ համոզում էին իտալացիներին, թէ որքան գերադասելի են համեստ, բայց «ապահով» ստանալիքներն առանց պատերազմի ու ծախքերի: Սակայն Իտալիան ըստիպւած էր լաւ կշռադատել, թէ իրօք որքան «ապահով» են Գերմանիայի ու Աւստրիայի առաջարկած կոպենսացիաները, մանաւանդ Ալբրիտտիկ ծովի վերաբերմամբ: Զէ որ, եթէ Գերմանիան ու Աւստրիան համաձայնում են այդպիսի գոհաբերութիւնների, անում էին լոկ այն նպատակով, որպէսզի այդ միջոցով խուսափեն պարտութիւնից: Բայց երբ նրանք յաղթող դուրս եկան և իրենց նպատակներին հասան, կարող է Իտալիան հաւատացած լինել, որ ընդունակ կը լինի պահպանել խոստացած գրաւումները: Կը հաշուի արդեօք Իտալիայի գերիշխանութեան հետ Ալբրիտտիկ ծովում ոչ միայն Աւստրիան, այլ և Գերմանիան, որը առաջինի միջոցով ձգտել է միշտ ազդեցութիւն ձեռք բերելու Բալկաններում ու Միջերկրական ծովի նաւահանգիստներում: Եւ ինչպէս հաւատալ Իտալիան Գերմանիային, որը դաշնադրական համաձայնութիւնների վրայ նայել է իւր և «անարժէք թղթի կտորի», կամ մաքուր խղճով ոտնահարել է միջազգային օրէնքները:

Պատերազմի ամբողջ ընթացքը ցոյց է տալիս, թէ ինչ վտանգ է սպառնում Գերմանիայի յաղթանակն եւրոպական ժողովրդների անկախութեանն ու ազատ զարգացմանը: Այդ գիտակցութիւնը թափանցում է և չեզօք ժողովրդների մէջ, որոնց շահերը սերտ կապւած են այն համակարգական գործի հետ, որի պաշտպանութիւնը ներկայ վայրկեանում եւրոպական համաձայնութեան ձեռքին է: Եւ Իտալիան, զգալով այդ շահերի նշանակութիւնը, դրամաբանօրէն ստիպւած պիտ լինի դուրս գալ ընդէմ Աւստրիայի ու Գերմանիայի Միկնոյն ժամանակ Իտալիայի տրամադրութեան տակ է գտնւում այնպիսի մի ոյժ, որ ընդունակ է մեծ ազդեցութիւն ունենալ ազգական ամբողջ ընթացքի վրայ, և մեծ դեր կը խաղայ Եւրոպայի ազատագրման գործում՝ գերմանական ճնշող բռնուցիցից:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԹԵՄԻ ՀԱՅՈՑ ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

(Շարունակութիւն և վերջ)

Մենք ասացինք, որ թեմիս ծխ. դպրոցների վերջին երկու տարւայ տեսչները բաւականանում էին միմիայն արտաքին ձեւականութեամբ: Իժեքա-տաքար այդ տեսակէտից էլ նորա թե-

րի գտնւեցան իրանց պարտականութեան մէջ: Դոցանից ոչ մէկն ուսում. տարւայ վերջին բարի չգտնւեց հասարակութեանը հաշիւ տալու գոնէ, թէ թեմում քանի՞ դպրոց գոյութիւն ունի, իրանց տեսչութեան օրով քանի՞ նոր դպրոց է բացւել, ուսուցիչներն ինչ պատրաստութեան տէր են, որքան աշակերտաշակերտունի կայ դպրոցներում: Ինչ յառաջագիմութիւն են ցոյց տւել դոքա: Ինչ միջոցներ են ձեռնարկել բարեկաւելու ուսուցչական կազմը. արդեօք կարողացել են գոնէ եղած դպրոցների նիւթական վիճակը քիչ ուշատ հաստատուն հիմքի վրայ դնելու, որպէսզի դատարանի կատարողական թղթով աճուրդի չհանւեն խեղճ ու կըրակ գրեւական դպրոցի իրերը. այդ ամենի մասին ոչ ոք չի մտածել: Իսկ հասարակութեան փողով վարձած տեսուչներն իրր թէ գործ են կատարել՝ շրջնով գիւղից գիւղ:

Բայց թողնենք տխուր անցեալն և դիմենք ներկային: Ինչ միջոցների է դիմել հոգևոր իշխանութիւնը վերոյիշեալ դառն փորձերից յետոյ՝ դպրոցական գործին կանոնաւոր ընթացք տալու: Ոչինչ յայտնի չէ, բայց զանազան իրր թէ պաշտօնական թղթերից երևում է, որ այս ուսումնական տարում դոյութիւն են ունեցել մի քանի շրջանային տեսուչներ, որոնց յանձնւած է եղել թեմի զանազան մասերի դպրոցների հսկողութիւնը: Առաջին հայեացքից մարդ մտածում է, թէ փոխանակ մի տեսչի, այժմ ունենք մի քանի տեսուչ, հետեւապէս հնարաւորութիւն կայ լուրջ վերաբերմունք ցոյց տալ և կանոնաւորել թեմիս դպրոցների դրութիւնը: Ապարդիւն յոյսեր, զո՛ւր ջանքեր. մինչև այժմ եղածներն էլ շրջանային տեսուչների օրով տակն ու վրայ եղան, կազմալուծւեցին: Նոր տեսակի տեսուչներից մէկը Ամարասի վանքի վանահայր Սուրեն արեղան էր, որին յանձնւած էր Վարանդայի մի քանի դպրոցների հսկողութիւնը: Հասարակութեան համար պարզ չէ, թէ արդեօք այդ արեղան իւր արժանաւորութեանց համար հրաւիրեց այդ պատասխանատու պաշտօնին, թէ յարմարութեան համար միայն, բայց առաջին անգամն է, որ Վարաբաղի թեմում փորձում են ապացուցանել, թէ վանքի վանահայրը կարող է միաժամանակ և շրջանային տեսուչ լինել: Յամենայն դէպս փաստն այն է, որ այդ արեղան թողած վանքը՝ պտուտում է գիւղերը: Եւ ինչ հետեւանքի է հասնում. ուր որ գնում է, փոխանակ խաղաղութեամբ գործ կատարելու, կըռիւններ, խռովութեանց և տարաձայնութեանց առիթ է տալիս: Հոգաբարձուների հրաւիրած ուսուցչին, որ արդէն վարում է իւր պաշտօնը, արձակում է. իւր նշանակած ուսուցչին թեմի կառավարիչն է հեռացնում: Թէ շրջանային տեսուչն և թէ ուսուցիչն առանձին առանձին գալիս են իրանց ցան յայտնելու թեմի կառավարիչին և որոշ հրահանգ կամ կարգադրութիւն ստանալու: Թեմի կառավարիչն ամե-

նին էլ հաւաստիացնում է, թէ նորա ցանկութիւնը կը կատարէ, թուղթ կը գրէ, ուրիշ խօսքով վաւերացնելու բարձր է դնում նրանց թեւերի տակ և ճանապարհ դնում: Սեղծներն սպասում են անվերջ, թէ անաշուտով թեմի կառավարիչը կը կարգադրէ, իրանց վիճակը կորոշէ, վերջապէս մի ելք կը տայ գործին: Ունայն յոյսեր, թող սպասեն դեռ, ժամանակն անվերջ է: Արեղային յանձնած դպրոցները վարիչների աղաղակն ու աղմուկը դադարում է շնորհիւ մի պատահական հանգամանքի՝ արեղան առանց մէկին որևէ տեղեկութիւն տալու՝ հեռանում է Ղարաբաղի թեմից: Ծիշտ է, շրջանային տեսուչներից մէկը պակասում է, կարծես թէ դպրոցներն անտէր են մնում, բայց հետևանքից երևում է, որ աւելի լաւ էր նորա հեռանալը, քան գոյութիւն ունենալը, զոնէ խոտովութիւն չկայ գրպոցներում:

Միւս շրջանային տեսուչը, որ երբեմն պաշտօնակատար անունով էլ է յայտնի և երբեմն էլ քարտուղար (անհասկանալի է, թէ ի՞նչ հաստատութեան քարտուղարն է), ինչպէս հաստատ աղբիւրից լսեցինք, դասատու է Շուշի քաղաքի հայոց օրիորդ Մարիամեան-Ղուկասեան դպրոցում: ամբողջ ուսումնական տարւոյ ընթացքում չի բարեհաճել քաղաքից դուրս գալու, ոչ ոք էլ չի խմանում, թէ ի՞նչ շրջանի տեսչի պաշտօնակատարն է: Միայն այսքանը գիտենք, որ նա ուսուցչական պաշտօն որոնողներին խնդիրներն ընդունում էր և սորան կամ նորան այս կամ այն գիւղի դպրոցի դասատու կարգում: Եւ ինչ էլ եղել այս բոլորի հետևանքը, այն, որ Շուշու քաղաքային դպրոցաւարտը ստանձնել է հայոց լեզուի, կրօնի, հայրենագիտութեան և այլ առարկաների դասատուութիւնը, (sic) որ Շուշու օրիորդաց պրոգիմնազիայի անփորձ շրջանաւարտները մեր գիւղական դպրոցների բոլոր առարկաներն են աւանդում (sic): Մարդ չի՛ հասկանում, պիտի ծիծաղէ, թէ արտասուել այս դառն իրականութեան վրայ: Միթէ դպրոցի գործին պատասխանատու անձրն այնքան տարրական հասկացողութիւն չպիտի ունենայ, որ ըմբռնէ, թէ քաղաքային պետական դպրոցում կամ օրիորդ. պրոգիմնազիայում հայոց լեզուի դասաւանդութիւնն այն ծաւալով չի կատարւում, որ այդ դպրոցներից ելածը համարձակել հայոց լեզուի, հայրենագիտութեան կամ կրօնի դասեր ստանձնել: Ինչպէս վերոյիշեալ դպրոցները գոնէ միջնակարգ կրթութիւն են տալիս, միթէ դժբառ ուսուցչական սեմինարիաներ են: Բայց այդ դեռ բաւական չէ. կայ նաև ուսուցիչ, որ ոչ մի դպրոցից վկայական չունի, ուրիշ խօսքով տիրացու-ուսուցիչ, կամ քահանայ, զուրկ տարրական ուսումից: Եւ սոքա պիտի մատաղ սերունդ պատրաստեն, սոքա պիտի խրախուսեն հայ գիւղացուն դպրոցներ բանալու. սոքա շնորհիւ պիտի մրցենք այլ դպրոցների հետ: Ո՞ր աստիճանի կարող է հասնել անտէրութիւնը, որ Ղարաբաղի թեմի հարկերաւոր հայ գիւղերից միմիայն 30ը, թէ 35-ն ունենան դպրոցներ, այն էլ մեծ մասամբ անպատրաստ ուսուցչական կազմով:

Թեմական դպրոցը, որ մի ժամանակ 500-ից աւելի աշակերտ ունէր, այժմ, ինչպէս լսում ենք, այդ թիւը հազիւ 300-ի է հասնում, և դրա գլխաւոր պատճառն այն է, որ թեմական դպրոց չունենք, գոյութիւն ունեցող դպրոցների աշակերտների պատրաստութիւնն էլ շատ թերի ու խղճուկ է. ուստի հարկերից աւելի նորեկ խնդրատու աշակերտներից հազիւ հազ հնարաւոր է լինում ընդունել 20-25 հոգու: Անշուշտ, այսպէս շարունակել այլևս հնարաւոր

չէ, պէտք է գտնել հարկեր աղբիւրն և արմատախիլ անել, այլապէս Ղարաբաղի թեմի հայ ժողովուրդը պիտի զրկւի մայրենի լեզուի կանոնաւոր դպրոցից, պիտի խորթանայ, պէտք է խարխափէ տղիտութեան մէջ, Ի նկատի ունենալով այդ հանգամանքը՝ մենք դիմում ենք Ղարաբաղի մեր ընկեր գաւառացի ուսուցիչներին և խնդրում, որ նոքա ևս հրապարակի վրայ գնեն մեր դպրոցական գործի ներկայ վիճակը և ցոյց տան այն հարկերը, որոնք թոյլ չեն տալիս դպրոցական գործը կանոնաւոր առաջ տանել:

Մի այլ անգամ մենք դարձեալ կը շարափենք նոյն խնդիրը:

Գաւառացի ուսուցիչ:

ՀԱՂԻ ՇՈՒՐԱԸԼ

(Շարունակութիւն)

4.

Հաշւած է, որ Անդրկովկասի կաւածատերերը գանձարանից փրկանքի վճար պիտի ստանան 24 միլիոն ռուբլի: Դա նշանակում է, որ կաւածատերական հողերի վրայ ապրող գիւղացիները 24 միլիոն ռուբլու պարտք կը ֆեան գանձարանին: Այդ պարտքը պիտի հատուցէի տոկոսներով հանդիւրձ, որ նշանակում է, 24 միլիոնին աւելացնել դարձեալ մի խոշոր գումար: Հաշւած է նաև, որ 24 միլիոն ռուբլուց 7 միլ. ռ. հասնում է վրաց կաւածատերերին, իսկ 17 միլ. ռուբլին հայթրքական գաւառների հողատերերին: Այսպիսով հայ և թիւրք գիւղացիների բաժինը ընկնում է վերջին գումարը, այսինքն 17 միլ. ռուբ. առանց հաշի առած վճարելիք տոկոսները:

Արդ՝ ինչ գներ են որոշւած փրկագործող հողերի համար: Այստեղ մենք մէջ ենք բերում օրէնքից միմիայն Գանձակի նահանգի գանաղան գաւառների տարրեր հողերի գները:

Մի դեպքում

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

հողի գինը

1. Արեշի գաւառ

	ր. 4.	ր. 4.
Տնատեղեր	5	—
Կանոնադր. որոշած այգին.	67	—
Այգիներ և պուրակներ. (բոնա)		
Կանոնադրերի կազմելուց յետոյ տնկած	36	31
Ջրաբերի վարելահող		
I շրջանի*) I կարգի	36	31
» 2 և 3 կարգի	34	29
II շրջանի I կարգի	30	25
Անջրդի վարելահող		
III շրջանի I կարգի	28	23
II » »	23	18
II և III 2 կարգի	21	16
Ջրաբերի խոտահարք		
II շրջանի	18	13
I »	16	11
Անջրդի խոտահարք		
III շրջանի I կարգի	16	11
II 2. 1 կ. և III 2. 2 կ.	13	8

2. Կարնազինի գաւառ.

	5	—
Տնատեղեր	5	—
Այգիներ որոշած կանոնադ. 73	—	—
Այգիներ և պուրակների կանոնադրի կազմելուց յետոյ տնկած	39	34
Ջրաբերի վարելահող		
1 կարգի	39	34
2 »	29	24
3 »	27	22
Անջրդի վարելահող		
1 կարգի	24	19
2 »	22	17
3 »	21	16
Ջրաբերի խոտահարք	17	12

*) Այստեղ մենք շրջան բառը գործ ենք առնում ուսուցչի իմաստով:

3. Գանձակի գաւառ

	5	—
Տնատեղեր	5	—
Այգիներ կանոնադր. որոշած 57	—	—
Այգ. և պուրակ. կանոնադր.		
Կազմելուց յետոյ տնկած	31	26
Ջրաբերի վարելահող		
Տափարակ. շրջ. 1 կարգի	31	26
» 2 »	27	22
» 3 »	26	21
Մերձ լեռնատ. շրջ.	26	21
Անջրդի վարելահող		
Մերձ լեռնատ. շրջ.	24	19
Լեռնատանի »	21	16
Ջրաբերի խոտահարք		
Տափարակի շրջանի	22	17
Մերձ լեռն. »	17	12
Անջրդի խոտահարք		
Մերձ լեռնատ. շրջ.	14	9
Լեռնատանի շրջանի	12	7

4. Ջիւղայի գաւառ

	5	—
Տնատեղեր	5	—
Այգիներ որոշ. կանոնադր. 51	—	—
Այգ. և պուրակ. կանոնադր.		
Կազմելուց յետոյ տնկած	28	23
Ջրաբերի վարելահող		
Տափարակի շրջ. 1 կ.	28	23
» 2 »	27	22
Անջրդի վարելահող		
Մերձ լեռնատ. 1 կ.	24	19
» 2 »	22	17
Լեռնատանի 1 կարգի	20	15
Պոտահարք ջրաբերի	19	14
» անջրդի	14	9

5. Սուխի գաւառ

	5	—
Տնատեղեր	5	—
Այգիներ որոշ. կանոնադր. 85	—	—
Այգ. և պուրակ. կանոնադր.		
Կազմելուց յետոյ տնկած	45	40
Ջրաբերի վարելահող		
Տափարակի շրջ. 1 կարգի	45	40
» 2 »	42	37
Մերձ լեռնատանի շրջ.	42	37
Անջրդի վարելահող		
Մերձ լեռնատ. 1 կարգ.	25	20
» 2 »	21	16
Լեռն. և տափ. 3 »	21	16
Պոտահարք ջրաբերի	22	17
» անջրդի	17	12

6. Զանգեզուրի գաւառ

	5	—
Տնատեղեր	5	—
Այգիներ որոշ. կանոնադր. 69	—	—
Այգ. և պուրակ. կանոնադր.		
Կազմելուց յետոյ տնկած	37	32
Ջրաբերի վարելահող		
1 կարգի	37	32
2 կարգի	32	27
Անջրդի վարելահող		
1 կարգի	24	19
2 »	22	17
3 »	21	16
Պոտահարք ջրաբերի	20	15
» անջրդի	15	10

7. Շուշիի գաւառ

	5	—
Տնատեղեր	5	—
Այգիներ կանոնադր. որոշ. 59	—	—
Այգ. և պուրակ. կանոնադր.		
Կազմելուց յետոյ տնկած	32	27
Ջրաբերի վարելահող		
1 շրջանի 1 կարգի	32	27
» 2 »	32	27
II » 1 »	28	23
Անջրդի վարելահող		
I շրջանի	21	16
II »	25	20
III »	22	17
Պոտահարք ջրաբերի	15	10
» անջրդի	14	9

8. Ղազախի գաւառ

	2,50	—
Տնատեղեր	2,50	—
Այգիներ կանոնադր. որոշ. 54,50	—	—
Այգ. և պուրակ. կանոնադր.		
Կազմելուց յետոյ տնկած	28,50	26
Ջրաբերի վարելահող		
1 կարգի	28,50	26
2 »	26,50	24
Անջրդի վարելահող		
1 կարգի	22,50	20
2 »	20,50	18

3 »	19,50	17
Պոտահարք ջրաբերի	17,50	15
» անջրդի	12,50	10

Գներն այս երկար ցուցակից մենք տեսնում ենք, որ նկատի է առնւած հողերի լաւն ու վատը, ջրաբերի և անջրդին: Մնում է, որ հաշտարար միջնորդներն և շահագրգռւած կողմերն աշխատեն, որ օրէնքը գործադրելի իր իսկական իմաստով, այսինքն վատը լաւի տեղ չընդունի և ընդհակառակը: Այժմ տեսնենք, թէ ինչ տեսլանքի հիման վրայ են կազմուել յիշեալ գները: (Կը շարունակուի)

Դ. Ան-ն

ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Գիւղական իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող արդիւնաբերական ճիւղերից մէկը պէտք է համարել մետաքսի գործարանները: Այդ գործարաններն են գնում աշխատելու գիւղացիների 9 տարեկանից սկսած բարձր հասակ ունեցողները՝ երկու տեղից էլ անխտիր: Թէ ինչ ազդեցութիւն ունի գործարանային կեանքն այդտեղ աշխատող բանւոր-բանւորուհիների վրա առհասարակ՝ թէ տեսնական, թէ առողջապահական և թէ մանաւանդ բարոյական տեսակէտից, այդ առթիւ կուզէինք մի քանի խօսք ասել:

Չենք կարծում, որ աշխարհումս գոյութիւն ունենայ մի հաստատութիւն կամ հիմնարկութիւն, ուր այնքան անխիղճ կերպով շահագործէին մարդկանց, ինչպէս մեր գործարաններում են շահագործում այդ անձար արարածներին: Բանւոր-բանւորուհիներին Ամուսայ ժամանակը օրական 13—14 ժամ խեղդող օդի մէջ, ձիւներն եռացրած ջրում աշխատողները ստանում են 15 կ. — 30 կ. աշխատավարձ: Եւ դա լինում է ամառը, այն ժամանակ՝ երբ գիւղացիներն իրանց դաշտային աշխատանքները կատարելու համար այնքան կարիք են զգում աշխատող ձեռքի և երբ՝ շատ գիւղացիներ լաւ վարձով են բանեցնում բանւորներին: Բացի դրանից՝ շատ գործարաններում ձմեռայ կարճ օրերին, պատճառաբանելով, թէ «բոցո՞ւ չկայ», դադարեցնում են աշխատանքներն և թողնում խեղճ բանւոր-բանւորուհիներին, իբրեւ օրավարձով աշխատողներին, բաղտի քմահաճ կամքին: Ամբողջ գործարանում բացառութիւն են կազմում երկու կամ երեք ծառայողներ, որոնք տարով են վարձւում:

Հասկանալի է, թէ 9 տարեկանից սկսած գործարան յաճախող երեխայի առողջութիւնն ինչպէս կը լինի, եթէ ի նկատի ունենանք գործարանի հակառողջապահական պայմանները: Երեխան, որ հէնց 9—10 տարեկանից է սկսում ֆիզիքապէս զարգանալ ու ամբապնդուել, ընկնելով գործարանային դաժան կեանքի մէջ՝ կամաց-կամաց հիւժւում, դաւկանում է և դառնում մի ողորմելի կմախք: Շատ-շատերին է պատահել, որ իրանց ծաղիկ հասակում կորցրել են առողջութիւնը, նոյնպէս քիչ չեն պատահել մահացութեան դէպքեր:

Սակայն համբերատար գիւղացին, որ դեռ կարծում է թէ «խաղէլիները» գիւղին բարիք հասցնելու նպատակով են հիմնել գործարանները, ամենեւին հասկացողութիւն չունենալով շահագործող եւ շահագործող բաւերի իմաստի մասին, օրհնում է «բարի խաղէլիներին» կեանքը:

Սակայն եթէ հացի խնդիրը հակադրում է համակերպւել գործարանային այդ անտանելի կեանքին, չէ կարելի յամենայն դէպս հանդուրժել, որ գործ-

ծարաններում տիրէ նաեւ բարոյական աշխատանքը:

Առաջնորդութիւնը Եւսեփ Բ. Գործարարական աշխատող օրհորդները, հարսնեքը և տղաներն իրար հետ կից բանել են աւելի մաքուր վարք ու բարքի մթնոլորտում: Այդ աշխատանքներն էր, երբ գործարարն վերակազմակերպում էր, երբ գործարարներն և կառավարիչներն ստան կերպ աշխատում էին խիստ դիտարկումով: Սակայն փոխել են ժամանակներն և փոխել է գործարարային երբեմնի համեմատաբար բարոյական կենսաբանը: Վերջին ժամանակներս արդէն ակնյայտ կերպով երևում է, որ միանգամայն ապակաշառ կենսաբան տիրում գործարարները: Այդպէս լինելուն գլխաւոր պատճառն են գործարարների վերակազմակերպում և զանազան տեսակաւորումները, որոնք իրանց ընդարձակութեամբ ու բարոյական ստոր մակարդակով խիստ արագ օրինակներ են թողել: Հարկաւոր ժամանակը մենք կարող ենք և մերկ փաստերը հրապարակ հանել, որ երբեք պատիւ չի բերի մեր գործարարներին:

Մենք այժմ միայն կը բաւականապէս մատնանշել գործարարներում աստիճանաբար զարգացող անբարոյականութեան վրայ և միևնոյն ժամանակ ցանկալի կը համարէինք, որ խիստ հակողութիւն լինէր աշխատանքային կողմից գործարարներում հրամայող վերակազմակերպում, որոնք օգտուելով իրենց ունեցած իշխանութիւնից և զիջելիք իրենց անասնական կրքերին զոհ են դարձնում միամիտ և դժբաղդ ջանք բանտարաններին:

Լորդ

ՀԱՅՏԵՐՆ ՈՒ ՊԱՏԵՐԵԶՄԸ

— Մայիսի 4-ին կայացաւ Հայկական կենտրոնական կոմիտէի նիստը, ուր կարդացան Գ. Բաժ. Ներքինի գեղարտուցի, որից երևաց, թէ Նախիջևանի գաւառում ներկայումս կան 121 ընտանիք կամ 877 հոգի փախստականներ: Այդ գաւառի 13 գիւղերը երեք ամիս պահել են փախստականներին իրենց հաշտով, ծախելով մօտաւորապէս 12,661 ռուբլի: Չնայած դրան, փախստականներն օգնութեան մեծ կարիք ունին: Կոմիտէն որոշեց իր պահեստից աշխտեղ ուղարկել վերականգնող հագուստ, սպիտակեղէն և այլ, յատկացնելով բացի դրանից տեղում հագուստներ գնելու համար 1000 ռ. Աւազակները շրջանի փախստականներին բռնակալութեան ցոյց տալու համար որոշեց աշխտեղ ուղարկել բժիշկ և 2 ֆելդշեր զեղորայքով հանդերձ: Որոշեց Օբրոպակներ ուղարկել 3,000 ռուբլի:

— Թիֆլիսաբնակ մի խումբ վանեցիներ մտադրել են կազմակերպել Թիֆլիսում վանեցիների միութիւն, պատկերասրահներ փրկելու և տաճկահայերին օգնելու համար: Նրանք մի գումար են զբաղեցրել 4. Հ. Բ. ընկ., խնդրելով ներթափան և բարոյական աջակցութիւն այդ միութիւնն առաջ բերելու:

— Մոսկւայի գիւղատնտեսական ընկերութիւնն առաջարկել է Թիֆլիսի Հայոց Գիւղատնտեսական ընկերութեանը, օգնել թիւրքահայ փախստականներին գիւղատնտեսական օգնութիւն ցոյց տալու գործում, զենքով ընկերութեան արեւմտեղութեան տակ ձրաբար հարկ եղած սերմացուն:

— Հայոց Ազգային Բիւրոն յօգուտ կամաւորների տալիս է. Նամանգանի (Անդրկաս. երկիր) Հայկական կոմիտէից 1000 ռ., Լաբինսկի Հայկական կոմիտէից — 150 ռ., Եյսկի Հայկական

կոմիտէից — 1500 ռ., Գ. Պարազեանից (Թիֆլիս) 1000 ռ., Արմաւիրից — 15,000 ռ., Սիմֆերոպոլից — 7,000 ռ., Սուխումի շրջանի բանաններից — 156 ռ. 55 կ., Մեծ Սալա գիւղի Նախատանաւաք կոմիտէից — 600 ռ. և Պոլթա ականից (Սև-ժովեան շրջ.) 60 ռուբլի:

ՀԵՂԵՂԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Մայիսի 6-ին կէսօրեանից սկսած կուր գետի ջուրը մօտ մի սառնեղէն արծաթեղ է: Քաղաքի շատ մասերում ջուրը դուրս է եկել ափերից, հեղեղելով գետափին ընկած տներն ու փողոցները: Հեղեղում է 19 փետրարի փողոցի (Պետկովսկի փող.) մեծ մասը: Մայիսի 6-ին մինչև գիշերային ժամը 12-ը ափերից դուրս եկած ջուրը հասնում էր մինչև արեւմտային գիծը, իսկ մայիսին, ցերեկային ժամը 12-ին, ջուրն արդէն ծածկել էր արեւմտային գիծը: Տրամալի երթեկութիւնը այդ փողոցում ընդհատուած է: Վերոնցովից 19 փետրարի փողոցով Օրթոմալա գետից արեւմտային վազոնները յետ են դառնում գետ Սուխումսկի կամուրջը չհասած: Արեւմտային սպիտակից: Հաղորդակցութիւնը այդ փողոցում կատարուած է միմիայն կառքերով: Հեղեղում են այդ մասի տների ներքին յարկերը, ուր ապաստանած աղքատներն անհաստատաբար և պարսկահայ փախստականները տեղափոխուած են ուրիշ տեղեր: Ջուրը ծածկում է Դեսախովսկի ճիւղի հրապարակը, ուր հաղորդակցութիւնը պահպանուած է մակոյկների միջոցով: Դժբախտ դէպքերից խուսափելու համար խեղդողներին ապաստող ընկ. հեղեղում վայրերում նշանակել է յատուկ մարդիկ մակոյկներով և խեղդողներին ազատող այլ գործիքներով: Ոստիկանապետի կողմից նշանակուած է յատուկ հակողութիւն հեղեղում վայրերում: Հեղեղումը պատճառել է մեծ վնասներ, զիստաւորապէս աղքատներն անհաստատաբար մասին, որը սպրդում էր հեղեղում տների ստորին յարկերում:

Ջուրը քշել տարել է Վերայի պարտէզ և 4 զբոսանում: Ջուրը այնքան է բարձրացել, որ ծածկել է պարտէզի երկաթե թուղ, լցել է Վերայի այգու ընտանիքի շէնքը, իսկ այգու ծառերը իրենք ու ծաղկանոցները ծածկել է տղմով: Օրթոմալի կամուրջը, որ միացնում է կղզիները Վերոնցովսկայ փողոցի հետ, նոյնպէս տարած է: Այգիներն ու բանջարանոցները լիքն են ջրով ու տղմով: Այգիպանները գիշերը անց են կացրել ծառերի ճիւղերին: Երթեկութիւնը Հաւարարի կամուրջով ընդհատուած: Կամուրջի աջ մասը լցւած է ջրով: Հրապարակում եղած խոտի դէպքերը տարուելու են ջրի երեսին: Այս հեղեղը գերազանցում է 1896 թւին եղած հեղեղից:

ԹԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

— Թիֆլիս քաղաքի գնած ալիւրի առթիւ Թոստովի ալիւրաւաճառ Պարամոնովից հեռագիր է ստացել, թէ ալիւրը արդէն պատրաստ է, բայց վազոններ չը կան տակաւին: Պարամոնովը յայտնում է իր հեռագրում, որ գիշերով քաղաքին, ինքը ալիւրը 2 օր կը պահէ, իսկ եթէ 2 օրից յետոյ վազոններ չը լինեն, այդ դէպքում Պարամոնովը ծախելու է քաղաքի պատուէր տւած ալիւրը: Ներկայումս ալիւրի գինը 50 կոպէկով բարձրացել է իւրաքանչիւր տոպրակին, քան առաջ էր, քաղաքի պատուէրի ժամանակ: Քաղաքի պատուէրը հասնում է 100,000 ռ.: Քաղաքային վարչութիւնը այդ առիթով իրենց նախագահութիւն, որ եթէ վազոն-

ները ժամանակին չտրվեն, քաղաքը վնասներ կունենայ և այն: Նախագահութեան իրան հերթին իրենց երկաթուղիների կառավարչին և Բոստովի քաղաքապետին, աջակցել քաղաքին ալիւրը շուտ ստանալու: Այժմ արդէն քաղաքային վարչութեան մէջ հեռագիր է ստացւել, որ վազոններ են դրած Պարամոնովի տրամադրութեան տակ և քաղաքի ալիւրը արդէն բեռնուած է: Երեք շուրս օրերից յետոյ ալիւրը կը ստացւի Թիֆլիսում:

— Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը Բագրի շաքարի պահեստներում գնել է 35,000 փութ շաքար: Եթէ իր ժամանակին վազոններ տրւեն, շաքարը ամբողջ ճանապարհածախսով կը բռնի 7 ռ. 10 կ.: Շաքարի վաճառքը քաղ. վարչութեան որոշումով կենտրոնացնելու է 5 խոշոր խանութներում իր գործակալների հակողութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՃՈՒՂԻ

— Ներկայ մայիսի 10-ին, կիրակի օրը նշանակուած էր Ազգութեան հիւնդեցում ծխական ժողով, ընտրելու նոյն հիւնդեցում հոգաբարձական կազմից պակտող երկու անդամներ: Որովհետեւ ժողովը չկայացաւ ծխականների օրինաւոր թւի բացակայութեան պատճառով, ուստի ժողովականներից մի քանիսը, քննելով այս տարւայ Չատկի տնտեսող հաւաքողների հաշիւները, վերջիններիս ներկայութեամբ, գտան, որ հաշիւներում տուած ցոյց է տւած 532 տոմսակ, իսկ կարոններից պակտում է 788: Որովհետեւ «տնտեսող» հաւաքողների ասելով իր 119 տոմսակ ձրի ցրել են աղքատներին (անցեալներում չբաւորներին 50 տոմսակից աւել չեն տւել), իսկ մնացածներն էլ իր օղորկել են գնապան քաղաքներ, հաշիւներն անհաստատաբար կոթ օրւայ ընթացքում տալ մանրամասն ցուցակը այլ քաղաքներում ապրող այն անձանց, որոնց ուղարկել է տոմսակ, որպէսզի հաշիւների քննութեանը լայն ընթացք տան:

— Այս օրերս Գանձակում պ. նահանգապետի նախագահութեամբ կայացած նահանգական սանիտարական-կատարողական կոմիտեան զբաղւել է այն միջոցների քննութեամբ, որոնք անհրաժեշտ են Գանձակի նահանգի աղքատներին տնտեսական օգնութեան վիճակը բարելաւելու համար: Մասնաւորապէս Շուշի քաղաքի վերաբերեալ, կոմիտեան նկատել անհրաժեշտ, որ 1905 թ. անկարգութիւններից յետոյ քաղաքիս քրեական խիստ նւագի է և մինչև այժմ անկարող է բաւարարել քաղաքի բարեկարգութեան անհրաժեշտ կարիքներին, որոնք էլ խնդրամատոյց լինելուց թողնելու Շուշի քաղաքին 12 հազար ռուբլի, որպէսզի այդ գումարով կառուցւի կոյուղիների (կանալների) շարունակութիւնը մինչև ձորերը, ծածկել հողով այդ ձորերը, նաեւ հրաւիրել քաղաքի համար մի յատուկ սանիտարական բժիշկ և մի ֆելդշեր:

— Թեմական դպրանոցի ստորին դասարանների աշակերտներն մինչև Բ. դասարանն ամսոյս 11-ին ազատ թողնւցին ամառային արձակուրդների համար: Նոյնպէս և քաղաքի հոգեւոր ծրարական դպրոցները նոյն օրը դադարեցրին իրենի դասերը ամառային արձակուրդ տալով իրենց սաներին:

— Շաքար երեկոյ մայիսի 9-ին նշանակուած քաղաքային դումայի նիստը չկայացաւ տօնի պատճառով:

ԿՈՎԿԱՍ

— Ս. Էջմիածնի Գեորգեան ձեմա-

րանում այս ուսումնական տարին աւարտել են դպրոցական բաժինը-20 հոգի, և վեց հոգի վերաբնակի են. Գ. լսարանն աւարտել են միայն 4 հոգի: — Գանձակում զգացում է բանտարանի խիստ մեծ պակասութիւն, որովհետեւ տեղական բանտրների թիւը շատ քիչ է, իսկ Պարսկաստանից էլ չեն գալիս: Ալիւրի արժէքը բարձրացել է մեշուին 1 ռ. 50 կոպէկով: Վերջացել են ալիւրի և շաքարի պահեստները: Քաղաքային ինքնավարութիւնը միջոցներ է ձեռք առնում կենսական միջոցների մատակարարումը կանոնաւորելու համար:

— Վերջին օրերի ցրտերը մեծ վնասներ են հասցրել Բորչալուի գաւառի այգիներին: Պարոյի այգիներից շատերը ցրտահար են եղել: Մասնաւոր մարդկանց ասելով՝ այդ վնասները հասնում են 200,000 ռուբլու:

— Թիֆլիսի հացթուխների աւագ Կապլանեանի նախաձեռնութեամբ կազմւել է մի համաձայնագիր, որով պարտաւորուած են բոլոր հացթուխները սակագնից բարձր գնով ալիւր չառնել ալիւրի պահեստներից: Մեղանշողները յօգուտ Կարմիր Պաշտի վճարելու են առաջին անգամ 25 ռ., երկրորդ անգամ աւելի խիստ: Այս համաձայնագիրը ներկայացւեց ոստիկանապետին:

— Թիֆլիսի քաղաքային սպանդանոցի տեսչի տւած տեղեկութիւններից երևում է, որ սպանդանոցում մորթւած անասունները միջին հաշուով փետրւար ամսում արժենում էին՝ Ղազարինը, Ախալքալաքինը ու Ախալցխայինը՝ փութը 6 ռ. 66 1/2 կոպ., կամ ֆունտը՝ 16,7 կոպէկ, իսկ Բորչալուի շրջանից բերւած անասունների փութը՝ 6 ռ. 31 1/2 կ., կամ ֆունտը՝ 15 1/2 կոպէկ:

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Սիւս գիւղից (Նուխ. գաւ.) մեզ հաղորդում են.

— Օգտուելով հանգամանքից, պատերազմի պատրւակով խանութպաններն ու առեւտրականներն անխնայ պոկում են հասարակութեանը: Մթերքների գնները բաւականին բարձր են. թէև սակագին որոշւած է, բայց սակագնով ոչինչ չէ ծախւում: Աղքատ դիւղացիք ստիպւած են կրկնակի, եռակի գնելով ձեռք բերել անհրաժեշտ մթերքները:

— Այս տարի գրիճէ ձմեռ չի եղել, սակայն անցեալ հոկտեմբերից անընդհատ անձրեւներ են տեղացել և լաւ օրի երես համարեա չենք տեսել, որից խանգարւել են դաշտային կանոնաւոր աշխատանքները: Ապրիլի մի քանի օրւայ ցուրտ քամիներից վնասւել են շատ պտուղներ, զիստաւորապէս տկուղիները (ֆունդուղ) մասամբ և հացաբոյսերը, վնասւել են նաեւ թթենիների տերեւները, ուստի շատերը շերամաորդեր կերակրելու հնարաւորութիւն չեն ունենալու: Գիւղացիք տնտեսական տագնապի հանդէպ են կանգնած, նամանաւոր զգալի պակասում են աշխատաւոր ձեռքերը: Աշխատաւորների մեծ մասը գլխավորական ծառայութեան մէջ են: Սրանց գործերը վարում են 16—18 տարեկանները ու հասակաւորները:

— «Փոստի և հեռագրի» օրը Նիժնու տւել է 27 ռ. 50 կ.

— Մի քանի օր է արդէն, ինչ այստեղ է գտնուում պ. եր. Լալայանը գիտական հետազոտութիւններ և պեղումներ կատարելու նպատակով, որը դեռ երկար կիմայ այստեղ:

Հանգեցրում արդէն եղել են տիֆի դէպքեր. Զիլիմու թուրք և Տեղ հայ գիւղերում մահացման դէպքեր էլ են տեղի ունեցել:

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

ՀԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ

Ննգի գիւղ. մայիս 8.

Ննգի գիւղի իւր շրջակայքով և թէ բնութեան գեղեցկութեամբ, առողջարար օդով ու քաղցրահամ ջրերով, թէ իր հնութիւններով արժանի է մեծ ուշադրութեան: Երբ դուրս էք գալիս գիւղից դէպի լեռներն ու անտառները, դուք հանդիպում էք խաչքարերի, կիսավեր մատուռների, հիսուսուրց գերեզմանատների որոնց մէջ տեսնում էք և մէկ հեթանոսական գերեզմանատուն. այս գերեզմանատուն մէջ գտնում էք դուք մեծ կաւէ կարասներ, բերանները սալաքարերով ծածկած, իսկ մէջը մարդկային կմախքներ մէկ կամ երկու հատ և դրա հետն էլ մետաղէ որեւէ իր, գէնք կամ զարդարանք: Կմախքների երեսները դարձած են գէպի հիւսիս:

Գրիստոնէական գերեզմանատնիքում աչքի են ընկնում մեծ ու փոքր խաչքարեր գերեզմանների գլխատեղում տնկած. սոցա քանդակների ոճը շատ գիղեցիկ է և մասամբ ձեռք յիշեցնում է Սասանի վանքի խաչքարերը: Այս գերեզմաններում ինչպէս մեր կատարած պեղումներն են ցոյց տուել կմախքները դրած են սալաքարերից շինուած դազադաձև արկղիկներում, որոնց մէջ նոքա քանականի խնամքով են մնացած և լաւ պահպանուած: Այս գերեզմանատներն իւրաքանչիւրը մէկ կամ երկու աղօթարան կամ մատուռ ունի: Հին գերեզմանների վրայ դրած տապանաքարերը գրութիւն չունին: Գրութիւն ունեցող գերեզմանաքարերից ամենահինը տասնհեօթերորդ դարու սկզբին է պատկանում: Կան հիւսիս-արևմտի գերեզմանաքարեր:

Գիւղի հարաւ-արևմտեան կողմը Բլուրխան կոչւած սարի անտառների մէջ է գտնուում Բլուրխանի վանքը: Վանքը շրջապատւած է պարիսպներով, որոնց անկիւններում կան փոքր աշտարակաման մասեր նեղ շրջանաձև ծակերով: Բակում կան մի քանի խուցեր, որոնցից մէկը միայն ամբողջ է մնացել:

Եկեղեցին աւերած է: Վանքի առաջ կայ մէկ աղբիւր, որը նոյնպէս հին է և անցեալում վանքի միաբաններին ջուր է հատակարարելիս եղել: Այս գիւղի իւր շրջակայքով հետաքրքիր է նաև երկրաբանական տեսակէտից. գտնուում են բաւական թաղամաստեսի ծովային քարացած կենդանիներ: Մինչև այժմ մեր պեղումների ժամանակ գտնուել են մեծ ու փոքր ամմօնիտներ զանազան տեսակների, ծովային ողնիներ, խոունջներ և այլն:

Սակայն չնայած այս շրջանի այսօրվան հետաքրքիր կողմերին՝ մինչև այժմ դեռ լուրջ ուսումնասիրութիւն ու հետազոտութիւն չի կատարւել որեւէ մասնագէտի ձեռքով:

Ս. Շ.

ՏԱՆՈՒՏԵՐԸ ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋ

Տող գիւղ (Շուշի գաւ.) 10 մայիսի.

Մեր գիւղի տանուտէրի վրայ քանիցս գտնուած են գնացել բարձր իշխանութեան, որոնց մէջ իհարկէ մեծ մասամբ անստորագիր անձեր, ինչպէս սովորութիւն է դարձած մեր գիւղական իրականութեան մէջ, մեղադրում են իրենց ընթացած պիղապետին զանազան ապօրինութիւնների մէջ: Պ. Նահանգապետի կարգադրութեամբ քննութիւն էր նշանակւած տանուտէրի գործունէութիւնը պարզելու նպատակով:

Տանուտէրը բարկացած այդ դէպքից սկսում է կասկածներ անել այս կամ այն անձի մասին և չափ ու սահման

չգնելով իւր կրքերին, մի օր հասարակութեան մէջ հրապարակօրէն կոպիտ վիրաւորանքներ ու անպատիւ խօսքեր է ուղղում համագիւղացի Յովհաննէս Աթայեանի հասցէին: Վերջինս վիրաւոր գիւղեր է, որ արևմտեան պատերազմից ժամանակաւորապէս հայրենիք է վերադարձել իւր վերքերից բժշկելու համար:

Անպատեւած գիւղերը, որին տանուտէրն ի միջի այլ կոպիտ անւանարկութիւններ ասել էր, թէ «դու գուրկ ես իրաւունքներից իբրև յանցապարտ»... իհարկէ պատասխանատուութեան էր կանչել անտանձ տանուտէրին, զանգատ ներկայացնելով Շուշու հաշտարար դատարանին: Ամսոյս 8-ին այդ գործը քննեց հաշտարար դատարանի մօտ, որը մեղաւոր ճանաչելով տանուտէրին, դատապարտեց նրան 2 շաբաթ ձեռքաւարման ոստիկանութեան կից (арестъ при полиціи): Հետաքրքիր է, որ ինքը մեղադրւող տանուտէրը ներկայ էր եղել դատին:

Լեւնուս

ԵՂԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Բագու 8-ին մայիսի

Ամսոյս 7-ին տեղիս թուրք ազգաբնակչութեան ընտրեալները կազմակերպել էին «Եղբայրական օգնութիւն» միօրեայ հանգանակութիւն յօգուտ ներկայ ուն տաճկական պատերազմից ֆլաւած և փախստական թուրքերի: Օրուայ բարեկեցիկ եղանակին նայելով, հաստատ կասեցր, որ «Եղբայրական օգնութիւն» այս միօրեայ հանգանակութիւնը աւելի յաջող անցաւ, քան եղել են նման միօրեայ հանգանակութիւններ զանազան բարի նպատակների համար: Դիւաւորապէս աչքի էր ընկնում թուրք հոգևորականութեան եռանդն այս գործում: Մոլլաներն անգամ մի-մի փողատփեր ձեռքերին, շրջում էին փողոցից-փողոց ու պատահող բոլոր մարդկանց, առանց ազգի և կրօնի խտրութեան, առաջարկում էին դրօշակներ գնել...

Մինչդեռ տեղիս հայ հոգևորականութիւնը, զլսաւորապէս հայ քահանաները—«Հայ փախստականների օր» հանգանակութեան ժամանակ ոչ մէկը մատը մատին չի կպցրել:

Դան-Սար

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

Տրամադրութիւնն Բաւարիայում

Շվեյցարական մի թերթի թղթակից, որ նորերս եղել է Միւնխենում նկարագրում է իրերի վիճակը Բաւարիայում: Կենսամթերքների հարցը ներկայումս Բաւարիայում չունի այնպիսի սուր բնոյթ, ինչպէս նկարագրում են եւրոպական թերթերը: Դրա փոխարէն Գերմանիայի ոյժին մեծ վտանգ է սպառնում Բաւարիայում տիրող տնտեսական անմիջապէս վիճակն և աղքատականութեան տրամադրութիւնը: Պատերազմը ոչ մի ընտանիք չի խնայել: Բաւարական գնդերի կրած կորուստները սոսկալի են և ոչ մի համեմատութիւն չի կարող լինել միւս գերմանական գնդերի հետ: Տակաւին նորերս երկու բաւարական զօրադիւոր սխալմամբ իրար վրայ էին ուղղել հրանոթների մահաոգիթ տարափը և հետևանքներն ի հարկէ անուիլ էին:

Բաւարիայի առևտրա-արդիւնաբերական կիսնքը միանգամայն անդամալուծւել է: Միանկութիւնները հետևում են իրար: Իւրաքանչիւր օր փակւում են տասնհազարով առևտրական ձեռնարկութիւններ:

Այս ամենն երկրում առաջ է բերում

ուժեղ անբաւականութիւն, որ ուղղւած է պրոլետարիատի և աւաւորացիների դէմ և այդ արտայայտուած է ոչ միայն մասնաւոր խօսակցութիւնների մէջ, այլ բոլոր ցոյցերով: Պրոլետարիատին բաւարացիները համարում են պատասխանատու եղած պատերազմի համար: Իսկ աւաւորացիները նրանց մէջ դայրոյթ են ծնեցնում իրենց ապաշոյն գործելակերպով, որ ստիպում է գերմանացիներին բաւարական զօրքերը տանել Աւաւորիայի սահմանները պաշտպանելու համար:

Աւաւորիայի դուրը Ալբանիյում

Աւաւորիական զործակալները թափառում են ամբողջ Ալբանիայում, հաւաքում են կամաւորներ, վճռելով իւրաքանչիւրին 40 Ֆրանկ և խոստանալով հարուստ աւար, երբ նրանք յարձակւեն Սերբիայի վրայ: Հրացանների և փամփոշուների մեծ մասը վերջին ժամանակները բերւած է Աւաւորիայից: Ապստամբների թիւը ներկայումս հասնում է 30 հազարի: Նրանք խմբեր են բաժանւած, որոնք գտնւում են թիւրք և աւաւորիական սպաների հրամանատարութեան ներքոյ: Աւաւորացիների ծրագրերը կաւանուած է նրանում, որ ապստամբներին ստիպեն շարժւելու դէպի Սերբիա և Զերնօգորիա միաժամանակ, երբ աւաւորիական զօրաբանակը հիւսիսից կսկսի իւր գործողութիւնները Սերբիայի դէմ: Սակայն ներկայումս աւաւորիական յարձակումն այլ ևս վրտանգ չի սպառնում—և սերբիական զօրքի ձեռքերն ազատ են ալբանացիների դէմ կռիւելու համար: Եւ մօտիկ անցեալում Ալբանիայի խմբերի փորձերը յարձակւելու Սերբիայի սահմանների վրայ վերջացան անյաջողութիւններով, և ալբանական ապստամբները կարծես ժամանակաւորապէս յետ են կանգնել իրենց նախկին դիտաւորութիւնից և բոլոր ոյժերը լարել են Դուրազոն գրաւելու, ուր նստած է իւր զօրքերով էսադ փաշան Ալբանիայի ներկայ իրաւական ու փաստացի տէրը:

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՀԵՌԱՅԻՐՆԵՐ

(Պետր. Նեո. գործ.)

ԳԵՐԵԳՈՑՆ ԶՕՐԸ ՀՐԵՄԵՆՍԵՐԻ ԲԵՆԵԿԻՑ

10 մայիսի. Պերեմիշլի և Դեստարի մեծ ճանճի միջև թշնամին մայիսի 8-ին շարունակում էր իւր անյաջող փորձերը պատուել մեր ճակատը Գուստակով և Կուկենիցա գիւղերի միջև: Մայիսի 9-ի գիշերը մեր զօրքերն առաջ խաղացին Դեստարի մօտակայ շրջանում և նեղելով թշնամուն, վերցրին մօտ 900 գերի և 4 գնդացի: Դեստարի աջ եզերքի ճակատում Սլօնսլօյի շրջանում մայիսի 8-ի ընթացքում շարունակւում էր յամառ կռիւ: Թշնամին մի քանի անգամ հասնում էր մեր խրամատներին, բայց միշտ մեր կրակից և հակա-յարձակութիւններից յետ էր շարւտւում: Այդ ժամանակ մեր ձեռքն ընկան գերի 17 սպա և 640 զինւոր, գրաււած են նաև գնդացիներ:

Վիսլայի և Պերեմիշլի միջև մենք մի փոքր առաջ ենք գնացել ներքին Սանի ձախ ափում և յետ մղեցինք թշնամու 4 հակա-յարձակութիւններ Բուդնիկի շրջանում:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«K. O.»-ի թղթակիցը գրում է. Վանը վերցրւած է գնեհաւ Ն.-ի զօրաբանակով, որ անցել է Թափարիզի լեռնանցքով Բերկերի, Սօրի, Ճանիկի և Աթերի վրայով: Մայիսի 2-ին զօրաբանակը եղել է Ճանիկում, որտեղից մինչև Վան 40—45 վերստ է, և այդ ճանապարհը զօրքերը կտրել են 4 օրւայ մէջ: Թիւրքերը դիմադրութիւն էին ցոյց տալիս գրեթէ իւրաքանչիւր քայլում և միայն մայիսի 6-ին, Իրեկոյի ժամը 6-ին մեր առաջապահ ձիաւոր զօրքերը ներս խուժեցին Վան: Թիւրքերը փախել են. քաղաքը մերոնք գրաւել են առանց որևէ հրացանաձգութեան: Վանում բազմաթիւ տներ քանդւած են թիւրքերի սպրակոծութեան շնորհիւ:

Նոյն թերթը գրում է. նկատուած է թիւրքերի թուլացումը Սարիզամիշի ճակատում: Բասէնի հովտում և Էրզրումի շրջակայքում այժմ 35—50 բատալիօնից աւելի թիւրք զօրքեր չեն լինիլ: Քիչ են թիւրքերի զօրքերը նաև Մուշի սանջակում, ուր թիւրքերը առանց որևէ դիմադրութեան յետ են նահանջում մեր զօրքերի առաջ: Թիւրքաց զլխաւոր ոյժերը, մօտ 90—95 բատալիօն, ինչպէս երևում է, կենտրոնացած են Ճորոխի վերին մասերում, սկսած Բիսկիմից մինչև մեր սահմանը:

«K. C.»-ին հաղորդում են. «Սօնուլ-Բուլաղի քիւրդերի մէջ, որոնք սկզբում թիւրքերին դիմադրեցին զրկաբաց և ոչ միայն յօժարակամ մթերքներ էին հասցնում թիւրքերին, այլ և տւին հեծելազոր, այժմ նկատուած է դժգոհութիւն թիւրքերից: Բանը նրանումն է, որ թիւրքերի պահանջները փոխել են ուղղակի աւագակութեան: Թիւրքերը խտրութիւն չեն դնում ոչ քիւրդերի, ոչ էլ քրիստոնեաների միջև և անխնայ բոլորը հրդեհում են: Թիւրք զործակալները գրաււած են կողոպտաներով»:

«K. C.»-ին հեռագրում են, որ Ուրմիայի քրիստոնեաները կոտորածի երկիւղից թագնւել են ամերիկեան միսիայում, որն արդէն լցւել է: Նրա մէջ հաւաքւել են 15,000 մարդ: Սկսւել են տարափոխիկ հիւանդութիւններ, սովի ուրաւական հեռու է: Միասիօնները իրանց ունեցած 70,000 բուրլին արդէն ծախսել վերջացրել են:

Մայիսի 7-ին իտալական պարլամենտի բացման օրը մինիստր-նախագահ Սալանդրան յայտնել է, որ ապրիլի 21-ից Իտալիան այլևս չի համարւում եռապետեան դաշնակցութեան մէջ, որովհետև Աւաւորիան խախտել է դաշնագրութեան պայմանները, և ներկայումս, երբ համաշխարհային պատմութեան մէջ կատարւում են այսպիսի մեծ դէպքեր, Իտալիան չի կարող առանձնացած ու միայնակ մնալ, և պիտի պատրաստ լինի ամեն տեսակ չնախատեսւած դէպքերի առաջ, ուստի խնդրում է արտակարգ իրազօրութիւններ տալ կառավարութեանը պատերազմական գործողութիւններ սկսելու դէպքում: Պարլամենտը բռն ցոյցերով 407 ձայների մեծամասնութեամբ ընդգէմ 74-ի ընդունել է այդ օրինագիծը:

«P. B.»-ին հեռագրում են ժընեւից, որ Իտալիայից յետոյ անպայման միանալու են եռապետեան համաձայնութեանը նաև Բուլղարիան, Յունաստանն և գուցէ Բուլգարիան:

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой.